

Διδασκαλία λογοτεχνικού κειμένου με αναφορά σε συγκεκριμένα μοντέλα ανάγνωσης

Σταύρος Καρτσωνάκης
Δάσκαλος

Πορεία διδασκαλίας στην τάξη ενός κειμένου με αξιοποίηση δραστηριοτήτων που στηρίζονται σε σύγχρονες λογοτεχνικές θεωρίες

ΠΡΟΤΑΣΗ: «Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας» του Oscar Wilde¹

A. Στόχοι της δραστηριότητας

«Ο ευτυχισμένος πρίγκιπας» του Oscar Wilde είναι αναμφίβολα ένα κείμενο-παραμύθι που φαίνεται να έχει κερδίσει το στοίχημα με το χρόνο. Αν και γραμμένο κοντά στην τελευταία δεκαετία του 19ου αιώνα (1888), πιστεύουμε ότι διατηρεί ανέπαφη τη γοητεία και την ποιητική συγκίνηση που το περιβάλλει. Αυτός είναι ο πρώτος λόγος για τον οποίο επιλέχτηκε.

Ένας δεύτερος είναι η γνωριμία των μαθητών με το έργο ενός πασίγνωστου και πολυτάλαντου ξένου συγγραφέα, το οποίο μέχρι σήμερα δεν έχει εμφανιστεί σε κάποιο βιβλίο της «Γλώσσας» ή **Ανθολόγιο** του Δημοτικού.

Ένας τελευταίος είναι η αισθητική απόλαυση που απορρέει από τη γλώσσα του, η τρυφερότητα και αμεσότητά του, καθώς και η έξοχη επαναδιαπραγμάτευση των κανόνων του παραμυθιού που αξιοποιεί, για να μιλήσει σε όλες τις ηλικίες χωρίς στείρο διδακτισμό. Αυτή η πικρή ευαισθησία είναι διάχυτη και στα υπόλοιπα 'μαγικά' παραμύθια του Oscar Wilde (όπως στο «Ο εγωιστής γίγαντας»), που επίσης μπορούν να αξιοποιηθούν ποικιλότροπα στο σχολείο. Επιπλέον, η επισήμανση κοινωνικών ανισοτήτων από το συγγραφέα καθώς και η εύστοχη υπόγεια κριτική που επιχειρεί στους απανταχού σκεπτόμενους ορθολογικά κρατούντες είναι πάντα επίκαιρη και πάντα αφορμή για δημιουργική συζήτηση στην τάξη.

Το κείμενο αυτό μπορεί να διδαχτεί στις δύο τελευταίες τάξεις (Πέμπτη-Έκτη) του Δημοτικού σχολείου στο δώρο του μαθήματος της «Γλώσσας». Μπορεί, όπως και τα περισσότερα κείμενα, να εμπλουτιστεί, με πολυποίκιλες δραστηριό-

1. Wilde, Oscar, *Εννέα μαγικά παραμύθια* (μτφρ. Ρένας Χατχούτ), εκδ. Γράμματα, 1990.

τητες και να προσεγγιστεί με πολλούς διαφορετικούς τρόπους. Επομένως, η ε-
δώ ανάλυσή του είναι *ενδεικτική*.

Στόχος και σκοπός είναι να προκαλέσει το ενδιαφέρον των μαθητών, να επι-
φέρει γόνιμο προβληματισμό, να αντιμετωπιστεί με δημιουργική και κριτική διά-
θεση. Το παραμύθι πάντα συγκινεί τα παιδιά όλων των τάξεων της πρωτοβάθ-
μιας εκπαίδευσης και δυστυχώς, παρά την αναμφισβήτητη παιδαγωγική του α-
ξία, έχει ολοκληρωτικά εξοβελιστεί από τα βιβλία του σχολείου, και απομα-
κρυνθεί -ως παρωχημένο- από μια ηλικία στην οποία έχει πολλά να προσφέρει.
Και μιλάμε, βέβαια, όχι μόνο για λαϊκά παραμύθια από την προφορική ή τη γρα-
πτή παράδοση αλλά και για εξαιρετικά σύγχρονα (ενδεικτικά αναφέρουμε, εκτός
από αυτά του Oscar Wilde, «*Τα παραμύθια της Νεφέλης*» της Δ. Τσουνκαλά, ό-
πως ακόμα και τις παραμυθοσαλάτες των Rodari ή Τριβιζά).

B. Θεωρητική προσέγγιση

Η πορεία επεξεργασίας του κειμένου, όπως είναι αναμενόμενο, δεν ακολου-
θεί αυστηρά τις αρχές μιας μόνο λογοτεχνικής θεωρίας. Πολλές φορές οι διά-
φορες θεωρίες αναπόφευκτα εμπλέκονται η μία με την άλλη ή άλλοτε οδηγούν
η μία στην άλλη.

Έγινε προσπάθεια να δοθεί βάρος σε μια προσέγγιση και δραστηριότητες
που πηγάζουν από θεωρίες της Αναγνωστικής Ανταπόκρισης και της Αισθητι-
κής της Πρόσληψης. Το κείμενο, εξάλλου, που εξετάζεται εδώ είναι σχετικά «α-
νοιχτό» σε ερμηνείες και ευνοεί το διάλογο και τις δημιουργικές παρεμβάσεις
των μαθητών. Στα βήματα που ακολουθούν θα διασαφηνίζεται σε συγκεκριμέ-
να σημεία η αντίστοιχη αναγωγή σε κάποια θεωρία. Για οικονομία χώρου, στις
υποσημειώσεις σε κάθε σελίδα αναφέρονται εντελώς «σχηματικά» λίγα λόγια
και διευκρινήσεις σχετικά με τις βασικές αρχές της θεωρίας που σχετίζεται με
την εκάστοτε δραστηριότητα. Στο τέλος παρατίθεται ενδεικτική βιβλιογραφία.

Πρέπει ακόμη να διευκρινιστεί, με βάση την πολυετή εμπειρία μας και επει-
δή μιλούμε για μαθητές Δημοτικού, πως είναι αναμενόμενο στην πράξη να υ-
πάρξει μεγάλη «ευλυγισία» και παρέκκλιση ως προς την πορεία εξέτασης του
κειμένου. Ένας καθοριστικός παράγοντας, που πάντα δρα καταλυτικά, είναι η
πρώτη γεύση και έκπληξη που θα προκαλέσει το αφήγημα στα παιδιά. Αν αυτή
είναι θετική –κάτι που θέτουμε ως στόχο–, τότε μπορούμε να βαδίσουμε με σι-
γουριά και σε περαιτέρω εμπλουτισμό ή επεξεργασία της δραστηριότητας (για
παράδειγμα, μπορεί κάλλιστα να οδηγηθούμε σε μια μικρή δραματοποίηση).

Γ. Πορεία Διδασκαλίας

Τα βήματα

Ένα αμιγώς λογοτεχνικό και ποιητικό κείμενο, όπως «*Ο ευτυχιμένος πρί-
γκιπας*» –για να πετύχουμε το στόχο μας– απαραίτητο και αυτονόητο είναι να

μη συσχετιστεί με γραμματικές αναλύσεις και ασκήσεις.

1. Ανάγνωση κειμένου

Αυτή μπορεί να είναι μεγάλωφωνα από το δάσκαλο, ώστε να εστιαστούμε από την αρχή σε σημεία του κειμένου που επιθυμούμε. Κάποια παιδιά μπορούν να επιλέξουν να το διαβάσουν ταυτόχρονα και από τη φωτοτυπία που θα έχουν μπροστά τους. Οι μαθητές είναι χωρισμένοι σε ομάδες. Σε αυτή τη φάση μπορούμε να παραλείψουμε τον επίλογο της ιστορίας².

2. Ανίχνευση μιας πρώτης αντίδρασης³

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Πώς σας φάνηκε;
- Θέλετε να κάνετε κάποιο σχόλιο;
- Τι σας έφερε στο νου;
- Με ποιο πρόσωπο ίσως θα ταυτιζόσαστε;

3. Αναφορά σε παράλληλα κείμενα ή εμπειρίες⁴

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- Μοιάζει με κάποιο άλλο παραμύθι που ξέρετε;
- Υπάρχει κάποια δική σας εμπειρία σχετική με κάποια εικόνα ή περιστατικό αυτού του παραμυθιού;

2. Είναι αυτό γνωστό από τον Iser ως χάσμα απροσδιοριστίας. Τούτο σημαίνει, με απλά λόγια, τα «κενά» και τις συνειδητές ή ασυνειδητές ασάφειες, ανατροπές κ.λπ. που περιέχει ένα κείμενο, και που ο αναγνώστης καλείται να συμπληρώσει. Αυτό συχνά προκαλεί το ενδιαφέρον του (μπορούμε να το δούμε καθαρά, π.χ., σε ένα αστυνομικό μυθιστόρημα), αρκεί βέβαια να μη γίνει ανυπέρβλητο εμπόδιο και ανασταλτικός παράγοντας (όπως, π.χ., σε ένα οριακό έργο όπως ο *Οδυσσέας* του Τζόυς). Κάτι ανάλογο έχει χρησιμοποιήσει ως ιδέα και ο Ροντάρι στην κλασική του *Γραμματική της φαντασίας*, εκδ. Τεκμήριο, Αθήνα 1994, ή σε παραμύθια που έχει γράψει όπου το τέλος τους παραμένει «ανοιχτό», για να το φανταστεί ο κάθε μαθητής/αναγνώστης χωριστά. Ο Ροντάρι στο *Παραμύθια για να σπάτε κέφι*, μτφρ. Άλκης Ζέη, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1980, παραθέτει τρεις διαφορετικούς επίλογους σε κάθε παραμύθι για τον ίδιο λόγο.

3. Μια τέτοια ενότητα ερωτήσεων, που είναι στην εκπαίδευση συχνή, ακολουθεί, θα λέγαμε, ένα ψυχχαναλυτικό-υποκειμενικό μοντέλο ανάγνωσης, όπου μας ενδιαφέρει να δούμε την κάθε προσωπική αντίδραση. Σύμφωνα με τον David Bleich ο αναγνώστης δεν περιορίζεται από το κείμενο, ενώ δεν υπάρχει καμιά αντικειμενικά σωστή ερμηνεία. Η αναγνωστική διαδικασία –ισχυρίζεται– ακολουθεί τρία στάδια: στο πρώτο αποτυπώνεται η αρχική εμπειρία της ανάγνωσης, στο δεύτερο ο αναγνώστης συγκροτεί την αναγνωστική του εμπειρία και στο τρίτο στάδιο οι αναγνώστες συζητούν για τις προσωπικές τους αντιδράσεις στο κείμενο. Σύμφωνα μ' αυτή τη θεώρηση ο αναγνώστης μέσα από το κείμενο αναδημιουργεί και επαναπροσδιορίζει τον εαυτό του. Προσπαθώντας να το ερμηνεύσει αποκτά ενότητα με τον έξω κόσμο και εξασφαλίζει την ψυχική του ισορροπία.

4. Η θεωρία της Διακειμενικότητας έχει πολλές παραμέτρους και στη Θεωρία της Λογοτεχνίας εξετάζεται ποικιλότροπα. Αν και ένας ορισμός είναι πάντα ελλιπής και περιοριστικός, μπορούμε, αρκετά συμβατικά, να διευκρινίσουμε ότι με τον όρο «διακειμενικότητα» αναφερόμαστε στους τρόπους με τους οποίους η παραγωγή και η πρόσληψη ενός συγκεκριμένου κειμένου εξαρτώνται από τη γνώση που έχουν, παραγωγός και δέκτης, άλλων κειμένων ή, με πιο απλά λόγια, η εξάρτηση και κατανόηση ενός κειμένου από άλλα κείμενα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι, π.χ., το *Άξιον Εστί* του Ο. Ελύτη, όπου αξιοποιείται έντεχνα από τον ποιητή (συνειδητά, και κάποτε ασυνειδητά) όλη η ελληνική γλωσσική παράδοση από τον Όμηρο, τη βυζαντινή υμνογραφία, το Σολωμό κ.λπ., μέχρι τον υπερρεαλισμό.

- Σε τι μοιάζει αυτή η ιστορία με ένα παραμύθι και σε τι διαφέρει;
- Ποιο άλλο κείμενο στα βιβλία της *Γλώσσας* έχει σχετικό τίτλο;
- Το θυμάστε να το αφηγηθείτε με δυο λόγια;

(Τα παιδιά καλούνται να ανακαλέσουν στη μνήμη τον «*Μικρό Πρίγκιπα*» του Εξυπερύ, που αποσπάσματά του έχουν ήδη συναντήσει σε προηγούμενα τεύχη της *Γλώσσας* και να κάνουν κάποιο σχόλιο. Μπορεί, ακόμα, να επιχειρήσουν μια μικρή σύγκριση των δύο ηρώων).

4. Καλούμε τα παιδιά, πριν προχωρήσουμε σε μια βαθύτερη επεξεργασία του κειμένου, να το αποδώσουν *περιληπτικά*, για να σιγουρευτούμε ότι έχουν κατανοήσει τη συνολική φιλοσοφία και το «νόημά» του.

- Τι λέει αυτή η ιστορία με λίγα λόγια;
- Μπορείς να την αφηγηθείς;

5. Προσδιορισμός χωροχρόνου⁵

Ενδεικτικές ερωτήσεις:

- «Ψηλά πάνω από την πόλη...» Αναφέρεται στο κείμενο ποια είναι αυτή η πόλη;
- Σε ποια πόλη νομίζεις ότι θα μπορούσαν να συμβούν αυτά που άκουσες;
- Θα μπορούσε να είναι η πόλη όπου ζεις; Ναι ή όχι, και γιατί.
- Από πού φαίνεται ότι βρισκόμαστε στην αρχή του φθινοπώρου;
- Γιατί το χελιδόνι δίσταζε αρχικά να βοηθήσει τον Πρίγκιπα; (η απάντηση εδώ σχετίζεται με τον επερχόμενο χειμώνα).

6. Ακολουθεί μια ενότητα *προφορικών ερωτήσεων*, που επικεντρώνει το ενδιαφέρον στις *δυναμικές αντιθέσεις* των προσώπων της ιστορίας και τις μεταξύ τους *σχέσεις* που προωθούν την εξέλιξη της δράσης. Αυτές οι αντιθέσεις αναδύονται έντεχνα σε πολλά σημεία της ιστορίας από τον συγγραφέα με ειρωνικό αλλά και κωμικό τρόπο⁶.

- Ποια είναι τα κύρια πρόσωπα αυτού του παραμυθιού;
- Πώς κρίνεις τον δήμαρχο της πόλης; Αν τον συναντούσες, τι θα του έλεγες;

5. Η Αφηγηματολογία μάς επιτρέπει να προσεγγίσουμε σε ένα κείμενο τα δομικά του στοιχεία και τους αφηγηματικούς του τρόπους. Βοηθάμε έτσι τον μαθητή μέσα από την επισήμανση σταθερών, όπως ο τόπος της πλοκής, ο χρόνος στον οποίο συμβαίνουν τα δράματα, τα πρόσωπα και ο ρόλος τους, η εξέλιξη της πλοκής κ.λπ. να καταλάβει το σκοπό του συγγραφέα και το μήνυμα που εκπέμπει το κείμενο και, βέβαια, να το αξιολογήσει.

6. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ακολουθούν το σχήμα ανάγνωσης Greimas, ο οποίος αναλύει τη δομή ενός έργου μέσα από αντιθετικά δίπολα, που μπορεί να αντιστοιχούν σε πρόσωπα (π.χ. Πρίγκιπας-Δήμαρχος, στη συγκεκριμένη ιστορία), σε καταστάσεις, ιδέες κ.λπ. Αυτά τα ονομάζει «υποκείμενο-αντικείμενο», «υποκινήτης/πομπός-αποδέκτης», «βοηθός-αντίμαχος». *Η λειτουργία του σχήματος μπορεί να βοηθεί σε γενικές γραμμές ως εξής: Μια δύναμη (υποκινήτης), συνήθως καθολική και απρόσωπη έννοια, σπρώχνει ένα συγκεκριμένο και προσωποποιημένο υποκείμενο να αναζητήσει ή να επιδιώξει κάτι (αντικείμενο) η πραγματοποίηση του οποίου ωφελεί κάποιον που δέχεται τις άμεσες ή έμμεσες ευεργετικές συνέπειες από τη δράση του (αποδέκτης). Στην αναζήτηση και προσπάθειά του αυτή το υποκείμενο βρίσκει ενδεχομένως κάποιους υποστηρικτές (βοηθός) αλλά και αντιπάλους (αντίμαχος). Θ. Γραμματάς, 1998 (βλ. και βιβλιογραφία στο τέλος).*

- Τι χαρακτηρίζει τη σχέση του πρίγκιπα με το πουλί; Σε ποιες φράσεις φαίνεται αυτό;
- Ποια χαρακτηριστικά που θυμίζουν ανθρώπους έχει το άγαλμα;
- Βοηθά ή εμποδίζει το άγαλμα κάποιος –ή κάτι– να εκπληρώσει τις επιθυμίες του;
- Στην αρχή της ιστορίας διάφορα πρόσωπα περιεργάζονται το άγαλμα στη βόλτα τους και το σχολιάζουν. Ποια είναι αυτά και γιατί, νομίζεις, έχουν τόσο διαφορετικές απόψεις;
- Να εντοπίσεις λέξεις ή φράσεις που δείχνουν την ψυχική διάθεσή τους.
- Να περιγράψεις τη σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στο χελιδόνι και την καλαμιά. Πώς ξεκινά και πώς καταλήγει; Επηρεάζει καθόλου τη σχέση του χελιδονιού με το άγαλμα;
- Ποιοι είναι αυτοί που δέχονται τις ευεργετικές ενέργειες του αγάλματος; Έχουν κάτι κοινό μεταξύ τους;

7. Μια επόμενη ενότητα ερωτήσεων, που θα ανιχνεύει μέσα από την πλοκή της ιστορίας τις *προσωπικές εκτιμήσεις* μαθητών και ομάδων, μπορεί μέσα από τη διαπραγμάτευση και ακρόαση απόψεων να οδηγήσει σε μια ευρύτερη συζήτηση, που θα εστιαστεί στην εξέλιξη της ιστορίας.

- Αν το κείμενο ήταν θεατρικό έργο, τι νομίζετε ότι θα βλέπαμε στην πρώτη σκηνή;
- Πώς γνωρίστηκε το χελιδόνι με τον Ευτυχισμένο Πρίγκιπα;
- Τι ζήτησε για χάρη το άγαλμα από το πουλί;
- Γιατί, νομίζεις, το έκανε αυτό;⁷
- Πώς εξήγησε το άγαλμα τα δάκρυά του στο πουλί;
- Πώς εξήγηéis τη φράση: «*Είναι παράξενο, αλλά τώρα νιώθω μια ζεστασιά, μόλο που κάνει τόσο κρύο*», που είπε το χελιδόνι κάποια στιγμή στον Πρίγκιπα;
- Υπάρχει κάποια άλλη φράση που σας άρεσε; Γιατί;
- Παρόλο που ερχόταν ο χειμώνας, το χελιδόνι τελικά έμεινε κοντά στο άγαλμα. Ποιος, νομίζεις, ήταν τελικά ο λόγος, αφού ήθελε τόσο πολύ να φύγει στην Αίγυπτο;
- Γιατί το πιστεύεις αυτό;⁸
- Τι αποφάσισε ο δήμαρχος της πόλης για την τύχη του αγάλματος στο τέλος της ιστορίας;

7. Η *Σύγχρονη Ρητορική* ως προσέγγιση σημαίνει την επιστροφή σε μια μελέτη του κειμένου που δεν ασχολείται αποκλειστικά με το κείμενο (φορμαλισμός) αλλά ούτε και θεωρεί μοναδικό νοηματοδότη του τον αναγνώστη, όπως τον θέλουν κάποιες σύγχρονες θεωρίες. Η ρητορική ερμηνευτική λειτουργεί ως συνισταμένη των παραπάνω θεωριών. Ανιχνεύεται η χρησιμότητα και η λειτουργικότητα των διάφορων μορφών λόγου και των λογοτεχνικών τεχνασμάτων ως προς το κείμενο, και η αποτελεσματικότητά τους ως προς τον αναγνώστη. Έτσι, ο μαθητής/ερμηνευτής σ' αυτό το πλαίσιο δεν αρκεί να απαντήσει «σωστά» και «λογικά», αλλά σε κάθε περίπτωση να είναι σε θέση να δικαιολογήσει την απάντησή του και να πείσει για την ερμηνεία του.

8. Σύγχρονη Ρητορική, ό.π.

- Γιατί το αποφάσισε αυτό; Ποια ήταν η λογική του;
- Να σχολιάσεις το διάλογο που είχε με τον δημοτικό σύμβουλο.

8. Σε αυτό το σημείο οι μαθητές στις ομάδες τους μπορούν να ερευνήσουν συγκεκριμένες παραμέτρους της ιστορίας απαντώντας γραπτά σε φύλλα εργασίας που θα μοιραστούν. Η κάθε ομάδα έχει και κάποιο άλλο θέμα να επεξεργαστεί. Αυτό βέβαια θα γίνει μέσα από τη συζήτηση των μελών της. Ένας θα συντονίζει, άλλος θα καταγράφει και στο τέλος κάποιος θα ανακοινώσει σε όλη την τάξη τις συνοπτικές διαπιστώσεις της ομάδας, που θα σχολιαστούν από τους υπόλοιπους μαθητές. Ενδέχεται να υπάρχουν μερικές κοινές ερωτήσεις, που θα προωθήσουν την τελική φάση και αξιολόγηση των δραστηριοτήτων και του κειμένου.

Ενδεικτική Πρόταση

Ερωτήσεις

ΟΜΑΔΑ Α

1. Ποια συνέχεια θα ήθελες να έχει η ιστορία;⁹
.....
.....
2. Μπορείτε, αν θέλετε, να συνθέσετε ένα δικό σας ποίημα εμπνευσμένο από το παραμύθι¹⁰.
.....
.....
3. Τι εννοούσε το άγαλμα, όταν είπε στο χελιδόνι: «*μου μιλάς για θαυμαστά πράγματα, μα πιο θαυμαστά απ' όλα είναι τα βάσανα των αντρών και των γυναικών*»¹¹.
4. Σε ποια σημεία φαίνεται η αγάπη που είχε ο «Ευτυχισμένος Πρίγκιπας» για τους ανθρώπους;
.....
.....
5. Ήταν, πιστεύεις, ο «Ευτυχισμένος Πρίγκιπας» πραγματικά ευτυχισμένος; Δικαιολογήστε τη γνώμη σας¹².
.....
.....
6. Τι συναισθήματα σου προκάλεσε η σκηνή όπου ο πρίγκιπας αφηγείται τη ζωή του, πριν γίνει άγαλμα;¹³

9. Iser-Χάσμα απροσδιοριστίας, ό.π.

10. Iser, ό.π.

11. Ψυχαναλυτικό-υποκειμενικό μοντέλο ανάγνωσης, ό.π. Πρόκειται για μια σαφώς «παιδοκεντρική» αντίληψη, που θεωρεί τη λογοτεχνία ως μια υποκειμενική εμπειρία. Ο αναγνώστης μέσα από την ερμηνευτική διαδικασία προσπαθεί να εξηγήσει τον κόσμο, τον εαυτό του, και να εξασφαλίσει την ψυχική του ισορροπία, που «διαταράσσεται» με το κείμενο.

12. Υποκειμενικό μοντέλο, ό.π.

13. Υποκειμενικό μοντέλο, ό.π.

.....

 7. Να συγκρίνετε τις απαντήσεις σας.

8. Το κείμενο αυτό, που γράφτηκε πριν 100 περίπου χρόνια, παρουσιάζει μια πόλη με πολλές κοινωνικές ανισότητες και πολλούς ανθρώπους της φτωχούς, να ζουν σε δύσκολες συνθήκες. Αν έκανες μια σύγκριση ανάμεσα σε εκείνη την πόλη και σ' αυτή όπου ζεις, τι θα μπορούσες να παρατηρήσεις;¹⁴

ΟΜΑΔΑ Β

1. Ποια συνέχεια θα ήθελες να έχει η ιστορία;¹⁵

2. Μπορείς, αν θέλεις, να ζωγραφίσεις μια εικόνα εμπνευσμένη από το κείμενο¹⁶.

3. Τι συναισθήματα σου προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου; Να τα συζητήσεις με τους συμμαθητές σου¹⁷.

4. Τι προκαλεί γέλιο σ' αυτή την ιστορία (σκηνή/πρόσωπο/διάλογος);

14. Μια ερώτηση που βασίζεται στην έννοια της «συγγώνευσης των Οριζόντων», του R. Geissler. Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, τόσο το έργο όσο και ο αναγνώστης αντιμετωπίζονται μέσα στο ιστορικό τους πλαίσιο, δηλ. τον οριζοντά τους. Ο αναγνώστης/μαθητής παρεμβάινει στον ιστορικό οριζοντά του έργου και τον αντιμετωπίζει κριτικά, ενώ από την άλλη συνειδητοποιεί τις θετικές και αρνητικές πλευρές του δικού του ιστορικού οριζοντά. Έτσι, κατανοείται το παρελθόν μέσα από το παρόν. Η γνώση των πολιτικών και κοινωνικών συνθηκών που χαρακτηρίζουν τους δύο οριζόντες/εποχές (τότε και τώρα) είναι απαραίτητη. Γι' αυτό και η διδακτική της λογοτεχνίας χρειάζεται να περιλαμβάνει έργα του παρελθόντος, που να έχουν όμως απήχηση και αντανάκλαση στη σημερινή κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα. Έτσι θα μπορούμε να μιλούμε και για μια ουσιαστική συμμετοχή και κριτική παρεμβολή του αναγνώστη/μαθητή.

15. Iser-Χάσμα απροσδιοριστίας, ό.π.

16. Iser, ό.π.

17. Υποκειμενικό-Ψυχαναλυτικό μοντέλο, ό.π.

5. Ήταν, πιστεύεις, ο «Ευτυχισμένος Πρίγκιπας» πραγματικά ευτυχισμένος; Δικαιολογήστε τη γνώμη σας.

.....

.....

.....

6. Ποιο από τα σχόλια που έκανε το πουλί μεγαλόφωνα ή από μέσα του σου άρεσε ιδιαίτερα; Γιατί;

.....

.....

7. Να συγκρίνετε τις απαντήσεις σας.

.....

.....

ΟΜΑΔΑ Γ

1. Ποια συνέχεια θα ήθελες να έχει η ιστορία;

.....

.....

2. Ο συγγραφέας αυτής της ιστορίας, ο Oscar Wilde, υποστήριξε μιλώντας για τα παραμύθια που έγραψε πως: «είναι δεν είναι ιστορίες για παιδιά, αλλά για παιδικές ψυχές, από οχτώ ως ογδόντα χρονών». Γιατί, νομίζεις, το πίστευε αυτό;

.....

.....

.....

3. Αν η πόλη της ιστορίας ήταν η Αθήνα, σε ποια άλλα σημεία της νομίζεις ότι θα έστελνε το άγαλμα το χελιδόνι για να βοηθήσει;

.....

.....

.....

4. Γιατί, νομίζεις, ο συγγραφέας διάλεξε για πρωταγωνιστές αυτής της ιστορίας ένα χελιδόνι κι ένα άγαλμα;¹⁸

.....

.....

.....

18. Υποκειμενικό μοντέλο/Σύγχρονη Ρητορική, ό.π.

5. Γιατί νομίζεις ότι ο Oscar Wilde έγραψε ένα τέτοιο κείμενο, όπως ο «Ευτυχισμένος Πρίγκιπας»;¹⁹

.....

.....

6. Ήταν, πιστεύεις, ο «Ευτυχισμένος Πρίγκιπας» πραγματικά ευτυχισμένος; Δικαιολογήστε τη γνώμη σας.

.....

.....

7. Να συγκρίνετε τις απαντήσεις σας.

.....

.....

ΟΜΑΔΑ Δ

1. Ποια συνέχεια θα ήθελες να έχει η ιστορία;

.....

.....

2. Να πάρεις μια φανταστική συνέντευξη από το χελιδόνι. Τι θα το ρωτούσες και τι νομίζεις ότι θα σου απαντούσε;

.....

.....

3. Τι άλλο τίτλο θα έδινες σ' αυτή την ιστορία;

.....

.....

4. Τι πιστεύεις ότι συνέβη και ράγισε η καρδιά του αγάλματος;

.....

.....

19. Η «Ρομαντική» θεωρία, που βέβαια ως όρος χρησιμοποιείται εδώ σχηματικά, αναφέρεται στην αντίληψη που κυριάρχησε τους προηγούμενους αιώνες για την παντοδυναμία του συγγραφέα, ο οποίος θεωρείται και ο μοναδικός νοηματοδότης του κειμένου. Συνεπώς, σε μια τέτοια «ιστοριοφιλολογική» προσέγγιση μας ενδιαφέρουν οποιαδήποτε στοιχεία για τη ζωή του δημιουργού, το έργο του, τον τρόπο με τον οποίο έγραφε κ.λπ. Οι σύγχρονες θεωρίες λογοτεχνίας του 20ού αιώνα περιόρισαν στο ελάχιστο το ρόλο του, δίνοντας προτεραιότητα σε μια φορμαλιστική ανάλυση των κειμένων. Ο ρόλος όμως του δημιουργού, παρά τη δήλωση θανάτου του από τον Barthes, σήμερα επαναπροοριάζεται με νηφαλιότητα, ως ενός ισότιμου παράγοντα στην ερμηνευτική διαδικασία. Όλοι γνωρίζουμε, π.χ., ποια διάσταση παίρνει η ερμηνεία ενός ποιήματος του Σεφέρη ή του Σολωμού, όταν συνδυαστεί με βιογραφικά στοιχεία ή τη γνώση της πάλης με τη γλώσσα που είχε στο νου του ο καθένας τους.

.....

 5. Ήταν, πιστεύεις, ο «Ευτυχισμένος Πρίγκιπας» πραγματικά ευτυχισμένος; Δικαιολογήστε τη γνώμη σας²⁰.

.....

 6. Ποια περιγραφή της Αιγύπτου από αυτές που κάνει το χελιδόνι στην ιστορία θα σου άρεσε να ζωγραφίσεις;

.....

 7. Να συγκρίνετε τις απαντήσεις σας.

.....

 8. Αφού ολοκληρωθεί η επεξεργασία των ερωτήσεων, η κάθε ομάδα *ανακοινώνει τις απαντήσεις της*.

Αυτό αποτελεί άλλη μια αφορμή για ανταλλαγή απόψεων, που αναπόφευκτα θα οδηγήσει πλέον σε μια σχετικά κοινή συνισταμένη και ερμηνεία του κειμένου.

9. Κάπου σ' αυτό το σημείο μπορεί να διαβαστεί και το «επίσημο» τέλος της ιστορίας στην εκδοχή του συγγραφέα της, με σκοπό να σχολιαστεί και, βέβαια, να συγκριθεί κατόπιν με τους αντίστοιχους επιλόγους που έχουν επινοήσει οι μαθητές.

Αυτό, βέβαια, δεν στοχεύει στην επιβεβαίωση της «αυθεντίας» του συγγραφέα αλλά ούτε και στο «θάνατό» του. Η εντυπωσιακή και μεταφυσική θεία δίκη, που πραγματοποιεί εδώ ο Wilde στο τέλος, και που έντεχνα ολοκληρώνει την ιστορία με τους κανόνες των παραδοσιακών παραμυθιών, θα θεωρηθεί πολύ φυσική από τους μαθητές. Υποθέτουμε ότι πολλοί από αυτούς –όπως γίνεται εξάλλου πάντα, όταν προβαίνουν σ' αυτή τη συγκεκριμένη δραστηριότητα– θα έχουν σκεφτεί επίλογο με αντίστοιχη Δικαίωση του ήρωα, κάτι που η εδώ ιστορία απαιτεί. Το πιο πιθανό, βέβαια, είναι ότι οι πιο πολλοί θα έχουν δημιουργήσει ιδιαίτερα πρωτότυπους και ευφάνταστους επιλόγους για το παραμύθι βασισμένους στις δικές τους ανάγκες και τη δική τους φαντασία.

20. Σύγχρονη Ρητορική Ερμηνευτική, ό.π.

Αυτή η δραστηριότητα είναι ιδιαίτερα σημαντική, γιατί μειώνει την απόσταση που πάντα μας χώριζε από τον «υπεράνθρωπο δημιουργό-καλλιτέχνη» όλους εμάς τους υπόλοιπους «κοινούς θνητούς».

Δ. Περισσότερες δημιουργικές ιδέες για την ολοκλήρωση/αξιολόγηση της δραστηριότητας

1. Ανάρτηση ποιημάτων και ζωγραφιών

2. Προτροπή για ανάγνωση και των υπόλοιπων παραμυθιών του Oscar Wilde.

3. Παράλληλισμός με το ποίημα «Νυχτερινό καταφύγιο» του Bertolt Brecht, που ήδη έχουν διδαχτεί τα παιδιά²¹. Αυτό μπορεί να αποτελέσει αφορμή για περαιτέρω συζήτηση –σε ένα επόμενο, ίσως, μάθημα– γύρω από κοινωνικούς προβληματισμούς και αξίες που αναδύονται από τα δύο κείμενα.²²

Θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως «σύνθημα»-μότο η φράση του «Ευτυχισμένου Πρίγκιπα»: «Δεν υπάρχει μυστήριο μεγαλύτερο από την αθλιότητα».

Η συζήτηση εδώ μπορεί να περιστραφεί γύρω από τα εξής θέματα, με αναγωγές, βέβαια, στα κείμενα αλλά και σε προσωπικές εμπειρίες:

α. Φιλία σε καλές και δύσκολες στιγμές (πρβλ. πουλί και άγαλμα).

β. Κοινωνική αδικία και οικονομική ανισότητα.

γ. Η αξία τού να προσφέρεις σε κάποιον που το έχει ανάγκη.

δ. Η ουσία και το «φαίνεσθαι» (με αφορμή τον δήμαρχο, από τη μια, και τις ουσιαστικές πράξεις ανθρωπισμού του πρίγκιπα, από την άλλη, που μένουν στο σκοτάδι).

ε. Λένε ότι: «Ο καλός δεν χάνεται». Εσύ τι πιστεύεις; Να υποστηρίξεις με παραδείγματα και επιχειρήματα την άποψή σου.

4. Συγγραφή μικρού άρθρου, για να συστήσουν ή όχι το κείμενο/βιβλίο σε άλλους συμμαθητές τους μέσα από την εφημερίδα της τάξης/σχολείου. Θα επιχειρηματολογήσουν υπέρ ή κατά ως ένα είδος μικρού κριτικού.

5. Δραματοποίηση

Μπορεί κάλλιστα να πραγματοποιηθεί μετά τη φάση της επεξεργασίας του κειμένου με τις γραπτές ερωτήσεις. Συνοπτικά:

Έχει ήδη γίνει μια απαραίτητη προεργασία, που απαιτεί η δραματοποίηση στην τάξη, αφού μέσα από τις ερωτήσεις που προηγήθηκαν έχουν προσδιοριστεί: χώρος και χρόνος, πρόσωπα και οι μεταξύ τους σχέσεις, καθώς και η ουσιαστική πλοκή.

Αυτό που θα γίνει επιπλέον –αν αποφασιστεί– είναι η δημιουργία από τους μαθητές ενός νέου κειμένου σε δραματοποιημένο λόγο, δηλαδή σε μορφή διαλό-

21. «Η Γλώσσα μου» για την ΣΤ΄ Δημοτικού. Δεύτερο μέρος, σελ. 81.

22. Θεματοποίηση και Διακειμενικότητα (ό.π.). «Θεματοποίηση», με την έννοια του να μπορούν οι μαθητές να κινούνται από το επίπεδο των συγκεκριμένων γεγονότων της ιστορίας σε ένα γενικότερο επίπεδο διατύπωσης κοινωνικών τύπων και ηθικών αξιών, κάτι απολύτως απαραίτητο στην ερμηνευτική διαδικασία στο σχολείο.

γου, με την πρόσθεση ενός αφηγητή, που μπορεί να αντιπροσωπεύει τον συγγραφέα, υποβάθμιση των στοιχείων που περιορίζουν τη δράση, χωρισμό σε σκηνές κ.λπ. Σε ένα τέτοιο ενδεχόμενο θα εργαστούμε, βέβαια, με έναν άλλο τρόπο, που όμως δίνει διαφορετικές και ενδιαφέρουσες προοπτικές (για παράδειγμα, τη διακειμενική αξιοποίηση ενός τραγουδιού όπως το «*Αχ, χελιδόνι μου*» των Μ. Λοΐζου-Α. Παπαδόπουλου).

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Γενική

Κατσίκη-Γκίβαλου, Άντα, *Το θαναμαστό ταξίδι. Μελέτες για την παιδική λογοτεχνία*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995.

Κάλφας, Αντώνης, *Ο μαθητής ως αναγνώστης. Λογοτεχνική θεωρία και διδακτική πράξη*, εκδ. Τα τραμάκια, Θεσσαλονίκη 1993.

Καλογήρου, Τζίνα, *Τέρφεις και ημέρες ανάγνωσης*, εκδ. της σχολής Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου, Αθήνα 1999.

Rodari, Gianni, *Γραμματική της Φαντασίας. Πώς να φτιάχνουμε ιστορίες για παιδιά* (μτφρ. Μαρία Βερτσώνη-Κοκόλη και Αία Αγγουρίδου Στριντζή), εκδ. Τεκμήριο, Αθήνα 1985.

Τζιόβας, Δημήτρης, *Μετά την Αισθητική*, εκδ. Γνώση, Αθήνα 1987.

Συνέδριο του Σεριζί, *Η διδασκαλία της λογοτεχνίας* (μτφρ. Ι.Ν. Βασιλαράκης), εκδ. Επικαιρότητα, Αθήνα 1985.

Ειδικότερα για:

Υποκειμενικό/Ψυχολογικό μοντέλο

Bleich, David, *Readings and Feelings*, 1975 και *Subjective Criticism*, 1978.

Holland, Norman, *The Dynamics of Literary response*, New York: Columbia University Press, 1968.

Διακειμενικότητα

Renkema, J., *Discourse Studies*, Amsterdam/Philadelphia, 1993.

Beaugrande, Robert-Alain - Ulrich, Wolfrang, *Dressier Introduction to Text Linguistics*, 1981.

Bachtin, M., *The Dialogic Imagination* (edited by M. Holquist, translated by C. Emerson-M. Holquist), Austin: University of Texas Press, 1981.

Μπαχτίν, Μ., *Προβλήματα λογοτεχνίας και αισθητικής* (μτφρ. Γ. Σπανός), εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 1980.

Η Άλως, «Σελίδες για τη διακειμενικότητα» (αφιέρωμα), τεύχη 3-4, Φθινόπωρο 1996.

Αφηγηματολογία

Gennete, Gerard, *Figures III*, Paris: Seuil, 1972.

Propp, Vladimir, *Μορφολογία του παραμυθιού* (μτφρ. Αριστέα Παρίση), εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1991.

Barthes, R., *Η απόλαση του κειμένου* (μτφρ. Φούλα Χατζιδάκη, Γιάννης Κρητικός), εκδ. Ράππα/Κέδρος, Αθήνα, 1973.

Το σχήμα Greimas

Γραμματάς, Θόδωρος, *Θέατρο και Παιδεία*, εκδ. Τελέθριον, Αθήνα 1998, σ. 101-104.

Σύγχρονες θεωρίες για τη λογοτεχνία (Αισθητική της ανταπόκρισης)

Rosenblatt, Louise M. , *Literature as Exploration*, New York: The Modern Language Association of America, 1983. Επίσης βλ. και «Ο ρόλος του αναγνώστη και η ‘Συναλλακτική’ θεωρία της Louise M. Rosenblatt», στο περ. *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας*, τομ. 11, εκδ. Πατάκη, 1996.

Iser, Wolfrang, *Prospecting: From Reader Response to Literary Anthropology*, Baltimore and London: The John Hopkins University Press, 1993.

Benton, M. - Fox, G. , *Teaching Literature 9-14*, Oxford University Press, reprinted 1990.